

ADATOK A BALATON KÖRNYÉKÉNEK PÓKFAUNÁJÁHOZ. (I.)

Írta: BALOGH J. IVÁN (Budapest).

Az 1932. év júliusában a tihanyi Magyar Biológiai Kutatóintézetben a Balaton zalai partjának pókfaunáját tanulmányoztam, azzal a szándékkal, hogy KOLOSVÁRY (6, 7, 8) balatonkörnyéki faunakutatásait folytassam.

Mielőtt tárgyamra térnék, kötelességemnek tartom DR. ENTZ GÉZA professzor, igazgató úrnak köszönetemet kifejezni hathatós támogatásáért, amellyel munkám elvégzését lehetővé tette; ugyancsak hálás köszönettel tartozom DR. DUDICH ENDRE és DR. KOLOSVÁRY GÁBOR egyetemi magántanár uraknak, akik munkám elvégzésében szintén támogattak.

A magyar pókmonografiák (1, 3) a Balaton mellékéről kilenc termőhelyet említenek, összesen kb. 140 fajjal. E helyek közül csupán Balatonalmádin végeztek alaposabb gyűjtéseket s amint CHYZER—KULCZYNSKI munkájának (3) adataiból kitűnik, maga CHYZER a Balaton mellékén csak futólagosan gyűjtött. További adataink KOLOSVÁRY munkáiból származnak.

Saját gyűjtéseimben 16 termőhelyről származó 138 pókfaj és 6 kaszáspók van meg, közülük egy kaszáspók a tudományra nézve új. Gyűjtéseimet a Balaton veszprémi végétől a Zala-folyó torkolatáig terjedő partrészleten végeztem, többnyire olyan helyeken, ahol eddig pókot még nem gyűjtöttek. Munkám, mint minden időszakos gyűjtés, egyoldalú, ezért sok tavaszi és őszi „szezonállat” hiányzik, vagy fiatal állapotban van meg gyűjteményemben.

Dolgozatomban először az érdekes fajokra térek ki s azután közlöm a gyűjtött pókok rendszeres jegyzékét.

1. *Aranea (Epeira) Thorelli* (AUSSERER):

Eddig csak a Kárpátokból ismertük; első Csonkamagyarországról való termőhelye Aszófő, ahol egy templom romjai között tömegesen találtam. Feltűnő, hogy többszörös keresés ellenére, máshol sehol sem tudtam ráakadni.

• 2. *Dictyna latens* (FABR.):

Csak a Tengerpartról és Pécsről ismertük, Lovas mellett találtam patakparti növényzeten egyetlen ♀ példányát.

• 3. *Dysdera erythrina*. LATR.:

Magyarországból sátoraljaújhelyi ♀-ek alapján említik; a ♂ leírását CHYZER és KULCZYNSKY (3), angol példányok alapján készítették el. Egy kifejlett és néhány fiatal himjét Lovas mellett mohából rostáltam ki. Újabban KOLOSVÁRY (5) az Alföldön is megtalálta.

Biól. Kut. Int. múzeumi

4. *Lycosa (Tarentula) Schmidtii* (HAHN.):

Eddig Dél-országból (14), Németországból (11) és Magyarországból: Budapestről, Szerencsről ismertük; KOLOSVÁRY szóbeli közlése szerint az alföldi borokásokban a futóhomokon igen elterjedt. Egyetlen példányát HOMONNAY NÁNDOR tanárjelölt Veszprém mellett gyűjtötte.

5. *Tegenaria silvestris* L. KOCH.:

A Kárpátokból többnyire 1000 m.-en felüli magasságból ismertük, továbbá a Tengerpartról. Csonkamagyarországi első termőhelye Csopak, ahol egyetlen példányát találtam. KOLOSVÁRY szóbeli közlése szerint DR. GEBHARDT ANTAL a Mecsek barlangjaiban nagyobb számban gyűjtötte.

6. *Xysticus erraticus*. (BLACKW.):

Magyarországon Pécsről (DR. HORVÁTH GÉZA) és Kolozsvárról (SCHUSZTER) ismertük. Egyetlen ♂ példányát Balatonudvari mellett fűhálóval gyűjtöttem.

Az összegyűjtött állatok egy része déli faj. Érdekes, hogy köztük több nyugaton, az Atlanti óceán partján, keleten Magyarországon éri el elterjedésének legészakibb pontját: eddigi ismereteink szerint ugyanis nem lépi át a Kárpátok vonalát. Ezt a körülményt saját gyűjtéseimen kívül számos irodalmi adat is bizonyítja; úgy, hogy legtöbb déli jellegű faj európai elterjedésének északi határát egy nagyjából a két végével felfelé görbülő vonallal lehet megjelölni; vagyis ezek a fajok Déle Európában a Földközi tenger vízszintes partvonalánál, ill. az ennek megfelelő 45-ik szélességi foknál nem hatolnak feljebb. Nyugaton az Atlanti óceán partján ugyanezek a fajok felmennek Angliáig, keleten pedig a Fiume—Tokaj—Hegvalja—Alduna által bezárt háromszögben fordulnak elő. Hangsúlyozom, hogy a fent elmondott elterjedési szabályosságot mai ismereteink alapján korai lenne feltétlenül biztosnak tekinteni, Csonka-Magyarország pókfaunájának ugyanis még csak kis részét ismerjük s a kevésbé felkutatott helyeken egy-egy faj hiányát természetesen nem szabad negatívumnak tekinteni s ennek alapján elterjedési törvényszerűségeket megállapítani, mert könnyen megeshetik, hogy jön egy új adat, amelyen „talán a következő héten felborul az egész szépen kieszelt hipotézis“ (2). Nagyon valószínű, hogy pókfaunánk intenzívebb kutatása sok „endemizmust“ és „elterjedési törvényszerűséget“ meg fog dönteni. A fenti elterjedés szemléltetésére példaképpen csak néhány adatot említek meg.

1. *Heriaeus Savignyi* SIM.:

Északafrikából, Déleúrópa számos helyéről (Sicilia, Corsica, Spanyolország, stb.), Franciaország déli és nyugati részeiből, Belgiumból, újabban Alsóausztriából és az Alpokból ismerjük. Magyarországon a Tengerparton és Eszéken fordul elő. Egyízben Kalocsán is gyűjtötték. A Balaton zalai partján Balatonfüredtől le egészen a Kis-Balatonig majdnem mindenütt megtaláltam nagy példányszámban; különösen sok él a Zala-folyó árterében, a Kis-Balaton mellett.

2. *Hytia Canestrinii* (CAN. et PAV.):

Corsicán, Délfranciaországban, Olaszországban fordul elő; Magyarországon Szamosújvárott, Balatonalmádiban és Kecskeméten találták. Egyetlen ♀ példányát Csopakon, nád között fogtam. Szamosújvár a faj elterjedésének legészakibb pontja, valamivel a 48. szélességi fok felett.

3. *Mimetus intersector* HENTZ.:

A Földközi tenger partján Spanyolországtól a Balkán félszigetig sok helyen gyűjtötték; legészakibb külföldi termőhelye Déltirol; Magyarországon Tokaj, a Balaton zalai partja, Bázias és a Tengerpart környékén található. Elterjedésének északi határa, Tokaj; a legészakibb külföldi termőhelynél kb. 200 km-rel magasabban van.

4. *Runcinia lateralis* (C. L. KOCH.):

A genus egyetlen mérsékelt égövi, európai faja. Déleuropában kb. a 45. szélességi fokig mindenütt közönséges; Magyarországon majdnem két fokkal tovább, Balatonfüredig hatol fel, ahol nagy számban gyűjtöttem. Eddig csak az Alföld délibb részeiből ismertük.

Az alábbiakban egy Magyarország faunájára nézve új fajt, a *Theridiosoma gemmosum* (L. KOCH.)-ot ismertetem, annál is inkább, mert jelenleg a Balaton zalai partja Középeuropában az egyetlen hely, ahol ezt az állatot biztosan és nagy számban lehet megtalálni. A faj elterjedésére vonatkozóan aránylag kevés adatot tudunk. Első példányát 1878-ban Nürnberg környékéről írta le KOCH L. (4), ez a faj egyetlen németországi példánya, azóta ismételt kutatások ellenére sem tudtak ráakadni (15). Angliában CAMBRIDGE találta meg ugyancsak egyetlen példányát 1879-ben, azóta sem találták. A Földközi tenger keleti részén csupán Korfuszigetről ismerik; gyakoribb Siciliában (12), Franciaország nyugati részein (12) és az Egyesült Államokban (10). Jóval később, 1910-ben, DE LESSERT Genf mellett találta néhány példányát; ez az utolsó adat, amelyet a faj európai elterjedésére vonatkozóan az irodalomban megtaláltam.

Első magyarországi példányát DUDICH gyűjtötte Csopak mellett, július 14-én, közvetlenül utána hat példányt gyűjtöttem ugvanott, néhány nap múlva az aszófői és lovasi patak völgyében mindenütt nagy számban találtuk meg. Az állat minden eddigi termőhelyén a víztükörhöz igen közel, legfeljebb 20—25 cm-re tartózkodik, úgy látszik, hogy életfeltételei a levegő bizonyos párateltségéhez vannak kötve. Hálóját a tipikus kerekhálótól sokban eltér (10, 15). A vezérfonál más kerekhálót szövő fajokkal ellentétben nem fekszik a háló síkjában, hanem azzal szöveget zár be. Rendeltetése sem az, mint a többi kerekhálósnál, hanem közvetlenül a zsákmány megfogásánál van szerepe. WIEHLE megfigyelései szerint (15) a háló megszövése után a pók a vezérfonalat valami merev növényrészhez rögzíti, azután két-három küllőt egymáshoz köt. Ennek következtében a háló erősen meglazul. A zsákmányolás a következőképen megy végbe: Az állat a háló középpontjában, a vezérfonál kiindulásánál foglal helyet, két első lábával megfogja a fonalat és húzni kezdi. A húzás következtében a háló kiemelkedik saját síkjából, olyan lesz, mint egy kifordított esernyő (10). Ha valami rovar a hálót érinti, a pók a vezérfonalat hirtelen elengedi; a háló eredeti síkjába ugrik vissza, a rovarhoz hozzácsapódik és többnyire megfogja.

A balatoni termőhelyén kívül DUDICH Barcs környékén, a Dráva mellett (Rinya-patak) is találta egyetlen ♀ példányát.

A *Theridiosoma* gyűjtése közben a Pachygnathák hálókötésére vonatkozóan sikerült egy új megfigyelést tennem, amelyet — tekintettel arra, hogy részletesen más helyen fogok foglalkozni vele — itt csak röviden ismertetek. A Pachygnathákat

idáig kóbor, hálót nem szövő alakoknak tartották (13), annak ellenére, hogy a Tetragnathidák többi génusza kivétel nélkül kerek hálót sző. Már az aszófői gyűjtéseim során feltűnt, hogy a fiatal Pachygnathákat gyakran lehet látni kis kerek hálók közelében, de teljesen biztos megfigyelést arravonatkozóan tennem, hogy a háló valóban Pachygnatháé, vagy más fajok fiataljaitól származik-e, nem sikerült. Alföldi gyűjtéseim során kiderült, hogy ezek az apró kerekhálók valóban a Pachygnatháktól származnak. Feltűnő, hogy a hálóban mindig csak fiatal, félig fejlett állatokat találtam, a kifejlődötteket kóborolva, sohasem a hálóban vagy a háló közelében lehetett gyűjteni.

A kaszáspókok közül hat fajt gyűjtöttem, köztük egy a tudományra nézve új. Ezen új faj három példányát Csupak mellett találtam július 14-én, egy példányt DUDICH Jálnán, Bars megyében gyűjtött. Az állatokat KOLOSVÁRY *Roeweriolus hungaricus* n. g., n. sp. néven írta le (9).

A gyűjtött fajok teljes jegyzékét SIMON nagy munkájának nomenclaturája alapján (13) állítottam össze. Bár a nomenclatura terén azóta több kisebb-nagyobb változás állott be, mégsem látszott célszerűnek az újabb, legtöbbször kisebb rendszertani csoportokra vonatkozó közléseket figyelembe venni, mert ebben az esetben a felsorolás nélkülözné az egyöntetűséget. Nem vehettem figyelembe éppen SIMON munkájának használata miatt az újabb araneologusoknak azt a törekvését, hogy CLERCK fajnevei helyett, mivel CLERCK munkája a *Systema Naturae* X. kiadása előtt egy évvel jelent meg, a nomenclatura szabályait következetesen alkalmazva, a LINNE-féle neveket használják. A félreértések elkerülése végett az auctorok neveit mindenütt kitettem. A használt rövidítések magyarázata a felsorolás végén található.

A GYÜJTÖTT FAJOK RENDSZERES JEGYZÉKE.

Ordo: Araneae.

Familia Dictynidae:

Amaurobius claustrarius (Hahn) A.¹

„ *ferox* (Walck.) A, J, L, T, Kh.

„ (*Titanoeca*) *Schineri* (L. Koch.) A, Á, T, V.

Dictyna flavescens (Walck.) T.

„ *latens* (Fabr.) L.

„ *arundinacea* (L.) C.

„ *uncinata* Thor. A, C, T.

Familia Dysderidae:

Dysdera erythrina Latr. L.

Harpactes rubicundus (C. L. Koch) T.

10. „ *Hombergii* (Scop.) L.

Segestria bavarica C. L. Koch. T.

¹ A betűjelek értelmezését lásd a felsorolás végén.

Familia Drassidae:

- Drassodes lapidicola (Walck.) A, T, V.
„ var. macer Thor. J.
Scotophaeus scutulatus L. Koch. T.
Zelotes pedestris (C. L. Koch.) T.
„ praeficus L. Koch. T.
„ Hermani Chyzer. T.
Gnaphosa lucifuga (Walck.) J.
„ opaca Herman. T.

Familia Pholcidae:

20. Pholcus opilionoides (Schrank). A, C, T.

Familia Theridiidae:

- Episinus lugubris Sim. A.
Theridion lineatum typ. (Cl.) A, C, F, L, V.
„ „ var. ovatum (Cl.) A.
„ „ var. redimitum (Cl.) A, C, L, U.
„ Lepidum (Walck.) L.
„ impressum L. Koch. T.
„ varians Hahn. F, Z.
„ formosum (Cl.) T.
„ tepidariorum C. L. Koch. S.
30. Diplocephalus tristis (Hahn) A.
Steatoda bipunctata (L.) A, J.
Teutana castanea (Cl.) S.

Familia Argiopidae:

- Gongylidium rufipes (L.) F.
Nerine dentata (Wider) C, L.
Erigone dentipalpis (Wider) A, K.
„ vagans Aud. T.
Microneta rurestris (C. L. Koch.) L.
Bathypantes gracilis (Black W.) C.
Lepthyphantes collinus (L. Koch.) T.
40. „ leprosus (Ohlert) T.
Linyphia lineata (L.) A.
„ triangularis (Cl.) A, C, F, T, Z.
„ furtiva Cambr. A.
Pachygnatha De Geeri Sund. A, C, F, T.
„ Clercki Sund. A.
Tetragnatha extensa (L.) K, L, S, T, V, Z, F.
„ Solandrii (Scop.) A.
„ obtusa C. L. Koch. F, T, V.

- Meta segmentata (Cl.) A, C, T, V.
 50. „ Menardi (Latr.) T.
 Argyope Bruennichi (Scop.) A, Li, L, T.
 Cyclosa conica (Pall.) L.
 Mangora acalypha (Walck.) Z.
 Aranea angulata (Cl.) A, J, T.
 „ grossa (C. L. Koch) G.
 „ diademata (Cl.) A, F, K, L, Z.
 „ cucurbitina (Cl.) C.
 „ triguttata Fabr. Z.
 „ ixobola (Thor.) A, S, T.
 60. „ cornuta (Cl.) A, A, C, F, K, L, S, U.
 „ patagiata (Cl.) A, T, Z.
 „ adianta Walck. A, J, T.
 „ diodia Walck. T.
 „ (Singa) Lucina (Sav.) C.
 „ „ Herii (Hahn) C.
 „ „ pygmaea (Sund.) K.
 „ (Cercidia) prominens (Westr.) K.
 „ (Zilla) Thorelli (Auss.) A.
 „ „ Stroemi (Thor.) T.
 70. Theridiosoma gemmosum (L. Koch) A, C, L.

Familia Mimetidae:

- Ero furcata (Vill.) A.
 Mimetus interfector Hentz. A.

Familia Thomisidae:

- Tmarus piger (Walck.) Z.
 Thomisus albus (Gmel.) A.
 Runcinia lateralis (C. L. Koch) C, F, Z.
 Misumena vatia (Cl.) A, C, T, Z.
 „ tricuspidata (Fabr.) C.
 Heriaeus Savignyi Sim. A, F, K, U, Z.
 Oxyptila trux (Blackw.) C.
 80. „ praticola (C. L. Koch) A.
 Xysticus Kochii Thor. K.
 „ cristatus (Cl.) J.
 „ erraticus (Blackw.) U.
 „ Ulmi (Hahn) T.
 Synaema globosum (Fabr.) C.
 Thanatus formicinus (Cl.) T.
 Philodromus dispar Walck. A.
 „ margaritatus (Cl.) A.
 „ collinus C. L. Koch. T.
 90. „ aureolus (Cl.) C, T.

Familia Clubionidae :

Micrommata virescens (Cl.) A, Kh, Z.

Clubiona reclusa O. P. Cambr. C.

„ frutetorum L. Koch. K.

„ neglecta O. P. Cambr. C.

„ terrestris Westr. A, T.

„ germanica Thor. C.

„ phragmitis C. L. Koch. T.

„ pallidula (Cl.) T.

„ compta C. L. Koch. V.

100. Anyphaena accentuata (Walck.) A, Z.

Zora spinimana (Sund.) A.

Liocranun rupicola (Walck.) T.

Micariosoma Szilyi (Herman) T.

Micaria pulicaria (Sund.) L.

Familia Aglenidae :

Textrix denticulata (Olivier) T.

Agalena labyrinthica (Cl.) T.

Tegenaria domestica (Cl.) T.

„ silvestris L. Koch. C.

„ Derhami (Scop.) A, S.

Familia Pisauridae :

110. Pisaura mirabilis (Cl.) A, J, T, Z.

Familia Lycosidae :

Lycosa (Tarentula) Schmidt (Hahn.) J.

„ „ aculeata Latr. L.

„ „ radiata Latr. C, Li, T.

„ (Trochosa) singoriensis (Laxm.) T.

„ „ terricola (Thor.) L.

„ „ leopardus Sund. F.

„ (Pirata) piraticus (Cl.) A, K, S.

Aulonia albimana (Walck.) A, C, S.

Pardosa agrestis (Westr.) T.

120. „ monticola (Cl.) A, C, T.

„ palustris (L.) U.

„ proxima (C. L. Koch) F.

„ prativaga (L. Koch) A.

„ lugubris (Walck.) F, S, T.

„ amentata (Cl.) F, J, L, U, Z.

„ paludicola (Cl.) F.

Familia Attidae :

Ballus depressus (Walck.) T, Z.

Heliophanus cupreus (Walck.) A.

- Heliophanus simplex Sim. A, T.
 130. „ flavipes (Hahn) A, K, L, V.
 Sitticus pubescens (Fabr.) J.
 Salticus scenicus (Walck.) T.
 Hyctia Canestrinii (Can. & Pav.) C.
 Marpissa muscosa (Cl.) C.
 Philaeus chrysops (Poda) T.
 Carrhotus bicolor (Walck.) T.
 Evarcha falcata (Cl.) L.
 138. „ arcuata (Cl.) A.

RÖVIDÍTÉSEK (ABKÜRZUNGEN) :

A : Aszófő.	Li : Lesenceistvánd.
Á : Ábrahámhegy.	P : Pécsely.
C : Csopak.	S : Balatonszántód.
F : Balatonfüred.	T : Tihany.
J : Jeruzsálemhegy (Veszprém mellett).	U : Balatonudvari.
K : Kis-Balaton (Fenékpuszta).	V : Vászoly.
Kh : Kabhegy.	Z : Zánka.
L : Lovas	G : Gyenesdiás.

(Aus der I. Abteilung des Ungarischen Biologischen Forschungsinstitutes.)

BETRÄGE ZUR KENNTNIS DER SPINNENFAUNA DES BALATON-GEBIETES.

Von J. I. BALOGH (Budapest).

Die gesammelten 138 Spinnenarten sind auf Seite 136—140 des ungarischen Textes aufgezählt. Ihre Fundstellen sind abgekürzt nach den betreffenden Artennamen angeführt. Erklärung der Abkürzungen der Fundstellen auf Seite 140. Der erste Teil der Arbeit befasst sich mit den interessanteren Arten, wobei auch neue Angaben über die Lebensweise der *Theridiosoma gemmosum* angeführt werden. Es wird auch über Radnetz-Funde der jungen Pachygnathen berichtet.

IRODALOM. — LITERATUR.

1. Chyzer—Kulczyński, Araneae Hungariae. Budapest, 1892—97.
2. Dudich, A magyar állatvilág kutatásának megszervezése. Állatt. Közlem. 25. k., 1928.
3. Herman, O., Magyarország pókfaunája. Budapest, 1876—79.
4. Koch, L., Verzeichniss der bei Nürnberg bis jetzt beobachteten Arachniden und Beschreibungen von neuen, hier vorkommenden Arten, Abh. d. naturhist. Ges. zu Nürnberg. Bd. 6., 1877.

5. *Kolosváry*, Die Spinnenbiosphäre des ungarländischen Pannonbeckens. Acta Biologica. Szeged, T. II. F. 2. 1932.
6. *Kolosváry*, Ökologische Ergebnisse... Arch. f. Naturgeschichte A. H. 7. 1928.
7. *Kolosváry*, 1926. évi pókgyűjtéseim Balatonaligán. Archivum Balatonicum. Tihany, 2. k., 1928.
8. *Kolosváry*, Ökologische und biopsychologische Studien über die Spinnenbiosphäre der gesamten Halbniscl von Tihany. Zeitschr. f. Morphol. u. Ökol. d. Tiere. Bd. 19., 1930.
9. *Kolosváry*, Über eine neue Weberknechtart *Roeweriolus hungaricus* n. gen., n. sp. Zool. Anz., Bd. 102. H. 2—3.
10. *Mac Cook*, The Snare of the Ray Spider (*Epeira radiosa*) a new Form of Orb-web. Proc. Acad. natur. Sci. Philad. 1881.
11. *Roewer*, Die Tierwelt Mitteleuropas. Ordnung: Araneae. Bd. 3. 1929.
12. *Simon*, Les Arachnides de France. Paris, 1874—84.
13. *Simon*, Histoire naturelle des Araignées. Paris, 1892—1903.
14. *Thorell*, Verzeichniss südrussischer Spinnen. St. Petersburg, 1875.
15. *Wiehle*, Weitere Beiträge zur Biologie der Araneen, insbesondere zur Kenntnis des Radnetzbaues. Zeitschr. f. Morphol. u. Ökol. d. Tiere. Bd. 15., 1929.